

WYSŁUCHANIE DZIECKA W POSTĘPOWANIU CYWILNYM

Komentarz

redakcja naukowa
Agnieszka Laskowska-Hulisz, Marek Lewandowski

Kinga Grünberg-Bartkowska, Elżbieta Kuleszko
Agnieszka Laskowska-Hulisz, Marek Lewandowski
Ewa Stępień, Barbara Trokowska-Stempnik, Ewa Zawacka

KOMENTARZE PRAKTYCZNE

WYSŁUCHANIE DZIECKA W POSTĘPOWANIU CYWILNYM

Komentarz

redakcja naukowa

Agnieszka Laskowska-Hulisz, Marek Lewandowski

Kinga Grünberg-Bartkowska, Elżbieta Kuleszko
Agnieszka Laskowska-Hulisz, Marek Lewandowski
Ewa Stępień, Barbara Trokowska-Stempnik, Ewa Zawacka

KOMENTARZE PRAKTYCZNE

Stan prawny na 5 marca 2026 r.

Recenzent

Dr hab. Kinga Flaga-Gieruszyńska, prof. Uniwersytetu Szczecińskiego

Wydawca

Małgorzata Stańczak

Redaktor prowadzący

Joanna Tchorek

Opracowanie redakcyjne

Katarzyna Świerk-Bożek

Projekt okładek serii

Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

Poszczególne rozdziały komentarza napisali:

Kinga Grünberg-Bartkowska – rozdz. III § 9–12

Ewa Kuleszko – rozdz. I pkt 2

Ewa Kuleszko, Barbara Trokowska-Stempnik – rozdz. III § 13

Agnieszka Laskowska-Hulisz – Wstęp; rozdz. II pkt 1, 2; rozdz. III § 1

Marek Lewandowski – rozdz. I pkt 1; rozdz. II pkt 3, 4

Ewa Stępień – rozdz. I pkt 3; rozdz. III § 2–4

Barbara Trokowska-Stempnik – rozdz. III § 14–18

Ewa Zawacka – rozdz. III § 5–8

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2026

ISBN 978-83-8438-223-3

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Dział Zarządzania Prawami Autorskimi i Treściami

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. +48 692 477 076

e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	9
---------------------	---

Wstęp	11
-------------	----

Rozdział I

Wysłuchanie dziecka w postępowaniu cywilnym – istota i znaczenie instytucji z perspektywy prawnej

i psychologicznej	15
-------------------------	----

1. Prawo dziecka do wysłuchania w postępowaniu cywilnym
w systemie prawa międzynarodowego 15
2. Psychologiczne aspekty związane z wysłuchaniem dziecka 23
 - 2.1. Uwagi wprowadzające 23
 - 2.2. Psychologiczne aspekty dotyczące zastosowania
§ 2 r.p.p.w.d. oraz art. 216¹ § 1 k.p.c. 25
 - 2.3. Psychologiczne aspekty dotyczące zastosowania
§ 3 r.p.p.w.d. 45
 - 2.4. Psychologiczne aspekty dotyczące zastosowania
§ 9 r.p.p.w.d. 47
 - 2.5. Psychologiczne aspekty dotyczące zastosowania
§ 13 r.p.p.w.d. oraz art. 216² § 1 k.p.c. 51
3. Wysłuchanie małoletniego dziecka a przesłuchanie
małoletniego świadka 52
 - 3.1. Uwagi wprowadzające 52
 - 3.2. Nieletni sprawca czynu karalnego lub wykazujący
przejawy demoralizacji 53

3.3. Wysłuchanie małoletniego dziecka w postępowaniu cywilnym	54
3.4. Przesłuchanie małoletniego pokrzywdzonego lub małoletniego świadka w postępowaniu karnym lub w postępowaniu w sprawach nieletnich ...	57
3.5. Podsumowanie	61

Rozdział II

Komentarz do przepisów Kodeksu postępowania cywilnego dotyczących wysłuchania małoletniego dziecka	65
1. Komentarz do art. 216 ¹ k.p.c.	65
2. Komentarz do art. 216 ² k.p.c.	75
3. Komentarz do art. 576 § 2–3 k.p.c.	79
4. Wysłuchanie dziecka w postępowaniu odwoławczym	91

Rozdział III

Komentarz do przepisów rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 21.10.2024 r. w sprawie sposobu przygotowania i przeprowadzenia wysłuchania dziecka oraz warunków, jakim mają odpowiadać pomieszczenia przeznaczone do przeprowadzania takich wysłuchań (Dz.U. poz. 1579)	98
§ 1. [Zakres rozporządzenia]	98
§ 2. [Czynności sądu w celu prawidłowego przygotowania wysłuchania]	99
§ 3. [Termin wysłuchania; potrzeby specjalne dziecka, w tym udział tłumacza; przerwy w wysłuchaniu]	110
§ 4. [Zawiadomienie o wysłuchaniu]	115
§ 5. [Informacja dla osoby przybyłej z dzieckiem na wysłuchanie]	122
§ 6. [Odformalizowanie stroju podczas wysłuchania]	124
§ 7. [Wysłuchanie rodzeństwa]	126
§ 8. [Obowiązki informacyjne sądu względem dziecka]	129
§ 9. [Sposób przeprowadzenia wysłuchania]	137
§ 10. [Uczestnictwo biegłego psychologa w wysłuchaniu]	142
§ 11. [Zakończenie wysłuchania]	145

§ 12. [Miejsce wysłuchania]	147
§ 13. [Pomieszczenie do wysłuchań ze specjalnymi potrzebami]	149
§ 14. [Wysłuchanie w gabinecie lub innym pomieszczeniu na terenie sądu]	159
§ 15. [Przystosowanie gabinetu lub innego pomieszczenia na terenie sądu na czas wysłuchania]	162
§ 16. [Ograniczenie czynników rozpraszających]	164
§ 17. [Przybory przydatne podczas wysłuchania]	166
§ 18. [Wejście w życie]	168
Literatura	169
Orzecznictwo	173
O autorach	175

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

- EKPC – Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie 4.11.1950 r. (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.)
- EKWPC – Europejska konwencja o wykonywaniu praw dzieci, sporządzona w Strasburgu 25.01.1996 r. (Dz.U. z 2000 r. Nr 107, poz. 1128)
- k.k. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2025 r. poz. 383 ze zm.)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
- k.p.c. – ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2024 r. poz. 1568 ze zm.)
- KPD – Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 20.11.1989 r. (Dz.U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 ze zm.)
- k.p.k. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2025 r. poz. 46 ze zm.)
- KPP – Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 389)
- nowelizacja z 28.07.2023 r. – ustawa z 28.07.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1606)
- p.u.s.p. – ustawa z 27.07.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2024 r. poz. 334 ze zm.)

- r.p.p.w.d. – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 21.10.2024 r. w sprawie sposobu przygotowania i przeprowadzenia wysłuchania dziecka oraz warunków, jakim mają odpowiadać pomieszczenia przeznaczone do przeprowadzania takich wysłuchań (Dz.U. poz. 1579)
- u.w.r.n. – ustawa z 9.06.2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz.U. z 2026 r. poz. 163)

Czasopisma i zbiory orzecznictwa

- DK – Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka
- OSNC – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
- PS – Przegląd Sądowy

Inne

- ETPC – Europejski Trybunał Praw Człowieka
- SN – Sąd Najwyższy

WSTĘP

Wysłuchanie dziecka jest jedną z instytucji prawa procesowego cywilnego uregulowaną w Kodeksie postępowania cywilnego i mającą zastosowanie tylko w określonych rodzajach postępowań, a także w określonych rodzajach spraw. Nie jest to zatem instytucja, jak na przykład właściwość sądu, zdolność sądowa, zdolność procesowa, która może, a nawet powinna być stosowana we wszystkich rodzajach postępowań uregulowanych w Kodeksie postępowania cywilnego i we wszystkich rodzajach spraw.

Wysłuchanie dziecka trudno jest także zakwalifikować czy przyporządkować do określonej fazy postępowania. Nie jest to bowiem ani czynność dowodowa, ani czynność dotycząca orzekania czy zaskarżania orzeczeń, nie jest też związana ze stronami lub uczestnikami postępowania i, co istotne, może być zastosowana na każdym etapie postępowania, aż do jego prawomocnego zakończenia zarówno przed sądem pierwszej, jak i drugiej instancji.

Dodatkowo warto podkreślić, że wysłuchanie dziecka w istocie nie odnosi się wprost ani do stron lub uczestników postępowania, ani do samego przedmiotu postępowania.

Celem tej instytucji nie jest zatem zapewnienie stronom czy uczestnikom postępowania prawa do obrony, w tym prawa do wysłuchania, nie służy ona też do poczynienia przez sąd ustaleń faktycznych. Wydaje się zatem, że jedynym celem tej instytucji jest dobro dziecka, rozumiane jako umożliwienie dziecku, które jest na to gotowe (gdy

jego rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości na to pozwala) i wyraża taką wolę, przedstawienia jego stanowiska, stworzenia mu możliwości wypowiedzenia się, zabrania głosu, a także zadania pytań w sprawie, która go dotyczy.

Wysłuchanie dziecka jest instytucją bardzo trudną do stosowania. Z jednej strony z uwagi na to, że dotyczy dziecka, które zazwyczaj znajduje się w trudnej dla niego sytuacji rodzinnej, z drugiej zaś z powodu złożoności tej instytucji, na którą należy patrzeć nie tylko przez pryzmat przepisów prawa, ale także wiedzy psychologicznej. Wiedza ta jest niezwykle pomocna z punktu widzenia sędziego prowadzącego wysłuchanie, a z perspektywy właściwego podejścia do dziecka wydaje się wręcz niezbędna.

Z tych względów w ocenie autorów niniejszej pracy celowe było przeanalizowanie zagadnienia wysłuchania dziecka nie tylko z punktu widzenia obowiązujących przepisów prawa, ale także przy uwzględnieniu aspektów psychologicznych. Podjęcie tej problematyki jest tym bardziej uzasadnione, że do tej pory w literaturze przedmiotu brak było monograficznego opracowania instytucji wysłuchania dziecka w postępowaniu cywilnym, zawierającego analizę nie tylko przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, ale także przepisów rozporządzenia wykonawczego i dodatkowo wzbogaconego uwagami natury psychologicznej.

Z uwagi na złożoność tej problematyki podjęto próbę jej omówienia w sposób, który jej autorom wydał się najbardziej przejrzysty i praktyczny. Opracowanie zostało podzielone na trzy rozdziały.

Rozdział I poświęcono zagadnieniom ogólnym, związanym z konstytucyjnymi podstawami tej regulacji prawnej, którą porównano z regulacją obowiązującą na gruncie Kodeksu postępowania karnego, a także uwagom natury psychologicznej, które mogą być pomocne przy wysłuchiowaniu dziecka nie tylko w zakresie formułowania pytań do niego, ale także przez uświadomienie sędziemu wagi zarówno jego pytań kierowanych do dziecka, jak i mowy ciała sędziego, jego

ubioru, mimiki, tonu głosu itp. Oczywiście, co należy na wstępie podkreślić, autorzy nie aspirują do wszechstronnej analizy poruszanych w opracowaniu zagadnień, ale próbują zasygnalizować wybrane, istotne kwestie, dając tym samym naukowcom asumpt do dalszych badań, praktykom zaś wsparcie w zakresie niezbędnym do prawidłowej wykładni i stosowania przepisów o wysłuchaniu dziecka w postępowaniu cywilnym.

Z kolei rozdział II dotyczy przepisów Kodeksu postępowania cywilnego odnoszących się wprost do wysłuchania dziecka w procesie cywilnym oraz w postępowaniu nieprocesowym. Autorzy odsyłają przy tym, tam gdzie jest to konieczne, do stosownych uwag uzupełniających ich rozważania, a zawartych w pozostałej części publikacji. W rozdziale tym wskazano także, jak do wysłuchania dziecka może odnieść się strona lub uczestnik postępowania w środoku zaskarżenia oraz w jaki sposób i w jakim zakresie sąd odwoławczy może zweryfikować podniesione przez stronę lub uczestnika postępowania zarzuty. Trudności w tym zakresie mogą wynikać przede wszystkim z tego, że z czynności wysłuchania nie sporządza się protokołu, czynność ta nie może też być utrwalana za pomocą urządzeń przenoszących obrazy lub dźwięki.

Rozdział III stanowi zaś komentarz do przepisów rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 21.10.2024 r. w sprawie sposobu przygotowania i przeprowadzenia wysłuchania dziecka oraz warunków, jakim mają odpowiadać pomieszczenia przeznaczone do przeprowadzania takich wysłuchań.

Autorzy opracowania, kierowanego przede wszystkim do praktyków (sędziów, adwokatów, radców prawnych), ale także rodziców i opiekunów dzieci, które mają być wysłuchane, mają nadzieję, że okaże się ono pomocne w stosowaniu komentowanych w nim przepisów, a przede wszystkim podniesie wiedzę o wysłuchaniu dzieci, oraz podkreśli wagę tej instytucji i jej znaczenie zarówno procesowe, jak i emocjonalne z perspektywy dzieci oraz będzie ważnym głosem w dyskusji nad złożoną problematyką wysłuchań dzieci w postępowaniu cywilnym.

Rozdział I

WYŚŁUCHANIE DZIECKA W POSTĘPOWANIU CYWILNYM – ISTOTA I ZNACZENIE INSTYTUCJI Z PERSPEKTYWY PRAWNEJ I PSYCHOLOGICZNEJ

1. Prawo dziecka do wysłuchania w postępowaniu cywilnym w systemie prawa międzynarodowego

1. W literaturze przedmiotu podkreśla się trafnie, że: „Prawo dziecka do wysłuchania jest jednym z kluczowych elementów współczesnego systemu ochrony praw dziecka, wynikającym z uznania dziecka za pełnoprawny podmiot prawa, a nie jedynie obiekt ochrony i opieki ze strony dorosłych. Wyraża ono ideę, że dziecko, w sprawach które go dotyczą, powinno mieć możliwość przedstawienia swojego stanowiska, a jego poglądy powinny być należycie uwzględnione przy podejmowaniu decyzji”¹. Prawo dziecka do wyrażenia własnych poglądów nie jest jedynie formalnym elementem prawa cywilnego procesowego, ale pełni istotne funkcje gwarancyjne, edukacyjne i legitymi-

¹ K. Flaga-Gieruszyńska, *Prawo dziecka do wysłuchania w sprawach cywilnych – wybrane problemy w perspektywie europejskiej i uniwersalnej*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2025/9, s. 5.

zujące, których realizacja ma bezpośredni wpływ na jakość ochrony praw dziecka w postępowaniu cywilnym².

2. Prawo dziecka do wypowiedania się w sprawach, które go dotyczą, wynika *expressis verbis* z art. 12 KPD, zgodnie z którym państwa-strony zapewniają dziecku, które jest zdolne do kształtowania swych własnych poglądów, prawo do swobodnego wyrażania własnych poglądów we wszystkich sprawach dotyczących dziecka, przyjmując je z należytą wagą, stosownie do wieku oraz dojrzałości dziecka (ust. 1). W tym celu dziecko będzie miało w szczególności zapewnioną możliwość wypowiedania się w każdym postępowaniu sądowym i administracyjnym, dotyczącym dziecka, bezpośrednio lub za pośrednictwem przedstawiciela bądź odpowiedniego organu, zgodnie z zasadami proceduralnymi prawa wewnętrznego (ust. 2).

3. W systemie prawa Unii Europejskiej ochronę praw dzieci, w tym ich prawa do wysłuchania w postępowaniach sądowych, reguluje przede wszystkim art. 24 KPP, zgodnie z którym dzieci mają prawo do takiej ochrony i opieki, jaka jest konieczna dla ich dobra. Mogą one swobodnie wyrażać swoje poglądy. Poglądy te są brane pod uwagę w sprawach, które ich dotyczą, stosownie do ich wieku i stopnia dojrzałości (ust. 1). We wszystkich działaniach dotyczących dzieci, zarówno podejmowanych przez władze publiczne, jak i instytucje prywatne, należy przede wszystkim uwzględnić najlepszy interes dziecka (ust. 2).

4. Także art. 10 EKPC gwarantuje każdemu człowiekowi, w tym dziecku, prawo do wolności wyrażania opinii.

Gwarancje ochrony prawa dziecka do wysłuchania w postępowaniu sądowym, w tym w postępowaniu cywilnym, przewiduje również Europejska konwencja o wykonywaniu praw dzieci, sporządzona w Strasburgu 25.01.1996 r. Zgodnie z art. 3 EKWPC dziecko, uznane

² Zob. szerzej na temat funkcji prawa do wysłuchania K. Flaga-Gieruszyńska, *Prawo dziecka...*, s. 5–6.

według prawa wewnętrznego za mające wystarczające rozeznanie, w dotyczącym go postępowaniu przed organem sądowym powinno mieć przyznane i samo może żądać przyznania następujących praw:

- a) do otrzymywania wszystkich istotnych informacji;
- b) do pytania go o zdanie i do wyrażania swojego stanowiska;
- c) do bycia informowanym o ewentualnych skutkach jego stanowiska oraz o ewentualnych skutkach każdej decyzji.

W art. 5 EKWPC przyjęto natomiast, że w postępowaniach dotyczących dzieci przed organem sądowym państwa-strony powinny rozważyć przyznanie dzieciom dodatkowych praw, w szczególności:

- a) do żądania pomocy wskazanych przez nie osób, które mogłyby ułatwić im wyrażanie stanowiska;
- b) do żądania, osobiście lub za pośrednictwem innych osób lub instytucji, wyznaczenia osobnego przedstawiciela;
- c) do ustanowienia własnego przedstawiciela;
- d) do korzystania ze wszystkich lub niektórych praw strony w takich postępowaniach.

Z art. 6 EKWPC wynika również, że w postępowaniach dotyczących dzieci organ sądowy przed podjęciem decyzji powinien:

- a) rozważyć, czy posiada wystarczające informacje, aby podjąć decyzję zgodną z dobrem dziecka, a jeżeli jest to konieczne – zażądać dodatkowych informacji, w szczególności od osób, na których spoczywa odpowiedzialność rodzicielska;
- b) w sprawach dzieci uznanych według prawa wewnętrznego za mające wystarczające rozeznanie:
 - upewnić się, czy dziecko otrzymało wszystkie istotne informacje,
 - w stosownych przypadkach, jeżeli to konieczne – nieformalnie, zasięgnąć opinii samego dziecka, osobiście albo za pośrednictwem innych osób lub instytucji, w sposób odpowiedni do rozeznania dziecka, chyba że byłoby to oczywiście sprzeczne z jego dobrem,
 - umożliwić dziecku przedstawienie jego stanowiska;
- c) przykładać należyłą wagę do stanowiska wyrażonego przez dziecko.

Prowadząc postępowanie dotyczące dziecka, organ sądowy ma obowiązek szybkiego działania w celu uniknięcia nieuzasadnionej zwłoki, a także niezbędne jest istnienie przepisów zapewniających bezzwłoczne wykonanie orzeczeń. W przypadkach pilnych organ sądowy powinien mieć, jeżeli zachodzi taka potrzeba, prawo zarządzenia natychmiastowego wykonania orzeczeń (art. 7 EKWPC).

5. Nie można tracić z pola widzenia, że w systemie prawnym Rady Europy prawo do wysłuchania dziecka ma źródło nie tylko we wskazanych aktach wiążących państwa członkowskie, ale również w tzw. *soft law*, a jego treść i zakres zostały rozwinięte w bogatym orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka³.

Wśród dokumentów, zaleceń i rekomendacji wydanych przez Radę Europy dla państw członkowskich w zakresie ochrony prawa dziecka do wysłuchania szczególne miejsce zajmuje rekomendacja Komitetu Ministrów Rady Europy nr R (84) 4 z 28.02.1984 r. w sprawie odpowiedzialności rodzicielskiej⁴. W załączniku nr 3 do rekomendacji jako jedną z podstawowych zasad sformułowano konieczność konsultowania z dzieckiem, według jego dojrzałości, decyzji w kwestii podziału odpowiedzialności rodzicielskiej.

Jednak podstawowym dokumentem z zakresu *soft law* dotyczącym prawa dziecka do wysłuchania w postępowaniu sądowym są wytyczne Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom, przyjęte 17.11.2010 r. wraz z uzasadnieniem⁵. W dokumencie tym podkreślono, że dziecko ma prawo do bycia wysłuchanym i do wyrażania poglądów. Sędziowie powinni

³ Z orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wynika m.in., że brak realnego wysłuchania dziecka w postępowaniu cywilnym, zwłaszcza dotyczącym jego osoby, może prowadzić do naruszenia art. 6 w zw. z art. 8 EKPC. Zob. ostatnio wyrok ETPC z 9.09.2025 r., 2068/24, M. P. i in. przeciwko Grecji, LEX nr 3907697 i powołane tam orzecznictwo.

⁴ Zob. *Standardy prawne Rady Europy. Teksty i komentarze*, t. I. *Prawo rodzinne*, red. M. Safjan, t. I, Warszawa 1994, s. 201–204.

⁵ <https://rm.coe.int/16806b7c62> (dostęp: 10.01.2026 r.).